

Experiències

L'elaboració d'un pla de llengües a partir d'un procés participatiu: l'experiència de la UAB

Autors

Sílvia Amblàs

Marta Estella

Universitat Autònoma de Barcelona

Aquest article presenta l'experiència de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) en relació amb l'elaboració del seu pla de llengües, el document marc sobre política lingüística de la UAB. Concretament, s'hi tracten les qüestions relacionades amb el desenvolupament i la metodologia del procés participatiu obert a tota la comunitat universitària, que ha estat un pas previ a la redacció del Pla, i s'hi apunten alguns dels aspectes que han sorgit arran d'aquest procés participatiu i que, possiblement, poden ser compartits o traslladables a altres universitats catalanes.

Punt de partida

La política lingüística de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), com la del conjunt del sistema universitari català, ha experimentat canvis importants els darrers anys per donar resposta a les necessitats plantejades per un context d'internacionalització creixent, dins el qual cal destacar la construcció de l'espai europeu del coneixement i, especialment, de l'espai europeu d'educació superior (EEES).¹ A grans trets, podem dir que la política lingüística de la UAB ha passat per les fases següents:

- a) Un model de normalització lingüística desenvolupat durant uns anys de grans mobilitzacions socials també per la llengua i per la Universitat (segona meitat dels anys setanta i dècada dels vuitanta).
- b) Un model de normalització lingüística i d'introducció de l'anglès com a llengua internacional, durant uns anys en què el desenvolupament del model ha estat molt circumscrit als òrgans de govern de la Universitat i a l'àmbit tècnic (anys noranta i principis de la dècada dels 2000).
- c) Un model de gestió del multilingüisme que potser podríem definir més acuradament com a *governança del multilingüisme*, en un moment en què la complexitat lingüística de la Universitat fa renéixer l'interès i la implicació en els «afers de llengua» de molts agents de la comunitat universitària (aquests darrers anys).

És dins aquest model de gestió del multilingüisme que la UAB es planteja elaborar un pla de llengües que sigui el marc de referència de la política lingüística de la Universitat. El disseny del Pla

1. Podeu trobar-ne més informació a ESTELLA, M.; FERRÉS, M. Jesús; CALM, Mireia (2005): «Espai europeu d'educació superior: llengua catalana i multilingüisme», *Llengua i Ús*, núm. 33 (segon quadrimestre).

preveu la utilització d'instruments de participació, amb la voluntat d'implicar-hi tota la comunitat universitària, i pren com a punt de partida el compromís social amb la llengua catalana de la UAB, i alhora l'aposta per la projecció internacional de la Universitat, amb la convicció que aquests dos plantejaments, lluny de ser antagònics, es reforcen mútuament: la llengua catalana només pot desenvolupar-se dins un marc que potencii el plurilingüisme de les persones i, alhora, el multilingüisme ha d'esdevenir un dels trets d'identitat de la UAB, com a element de singularització en un context global.

Partint d'aquest marc, es veu la necessitat que el Pla de llengües s'articuli a partir de tres idees clau:

a) *La definició d'un horitzó de multilingüisme per al grau i per al postgrau*

Cal definir un horitzó que consideri el marc que estableix l'EEES: uns estudis de grau, amb sortides professionalitzadores, que acullen majoritàriament estudiants locals, i uns estudis de postgrau, professionalitzadors i de recerca, en molts casos amb una clara vocació internacional, i en d'altres més orientats a un públic local.

b) *La promoció del plurilingüisme a l'aula i la transparència informativa*

Cal considerar que l'horitzó de plurilingüisme és aplicable a l'escala global del grau i postgrau, de cada estudi, i també a l'escala de l'aula. El foment del plurilingüisme a l'aula permet formar persones amb competències plurilingües, un dels valors que hauria de representar el fet d'estudiar a la UAB. En aquest context, un element que esdevé fonamental és la garantia de la transparència informativa sobre el model lingüístic de la Universitat, els drets lingüístics de la comunitat universitària i els usos lingüístics previstos per a cada grup classe, en la mesura en què es puguin preveure: llengua o llengües emprades preferentment pel professor o professora, llengües de la bibliografia, llengües en què es poden presentar els treballs, etc.

c) *La regulació del multilingüisme en les comunicacions institucionals*

La complexitat dels usos lingüístics a la Universitat fa necessari tornar a plantejar la regulació del multilingüisme en les comunicacions institucionals, un aspecte que havia quedat en segon terme els darrers anys. Cal desenvolupar a la Universitat el marc legal, que estableix el català com a llengua pròpia i el règim de doble oficialitat per al català i el castellà, per poder donar compte de l'anglès i d'altres llengües estrangeres com a llengües de treball i d'ús institucional, de l'estatus de les altres llengües oficials a Catalunya i a l'Estat (occità/aranès, èuscar i gallec), de les condicions d'ús de les altres llengües romàniques i dels contextos d'ús d'altres llengües que comencen a ser estratègiques per a la projecció internacional de la UAB, com ara el xinès.

El procés participatiu

Desenvolupament i metodologia

La redacció del Pla de llengües serà la culminació d'un projecte que s'està portant a terme en diferents fases i en el procés d'elaboració del qual s'ha tingut la voluntat d'implicar tota la comunitat universitària.

Val a dir que aquest procés participatiu obert a tota la comunitat universitària de la UAB és la primera experiència que coneixem de procés participatiu en l'elaboració d'un pla de llengües d'una universitat. Aquest fet ha generat expectació en els agents que treballen en política lingüística a Catalunya per conèixer el procés de treball i els resultats, i confiem que aquesta experiència també pugui interessar en l'àmbit internacional.

Concretament, les fases que s'han desenvolupat durant aquest procés participatiu han estat:

la fase de diagnòstic, la consulta i el fòrum obert a tota la comunitat universitària i unes sessions de treball amb la participació dels agents implicats.

Primera fase: diagnòstic

Des del mes d'abril fins al mes de juliol del 2007 es va desenvolupar la primera fase prevista en el projecte del Pla de llengües, la fase de diagnòstic, que incloïa el recull d'informes i dades sobre els usos lingüístics a la UAB, les experiències d'altres universitats, etc., i una tanda d'entrevistes amb persones expertes per tal de detectar punts forts i febles de la situació sociolingüística de la Universitat, analitzar les tendències actuals, preveure possibles escenaris de futur, etc.

Paral·lelament es va crear un espai virtual, el [web del Pla de llengües](#), amb l'objectiu de posar a disposició de la comunitat universitària, en general, i de les persones que participaven activament en l'elaboració del Pla, en particular, un instrument dinàmic i funcional per fer el seguiment del procés d'elaboració del Pla. Actualment aquest espai, que s'actualitza periòdicament, aplega tant la documentació corresponent al desenvolupament del procés i al Pla mateix (actualitat, documents de treball i calendari) com la documentació de referència (usos lingüístics a la UAB, experiències i polítiques lingüístiques d'altres universitats, documents sobre multilingüisme, l'EEES i llengua, etc.).

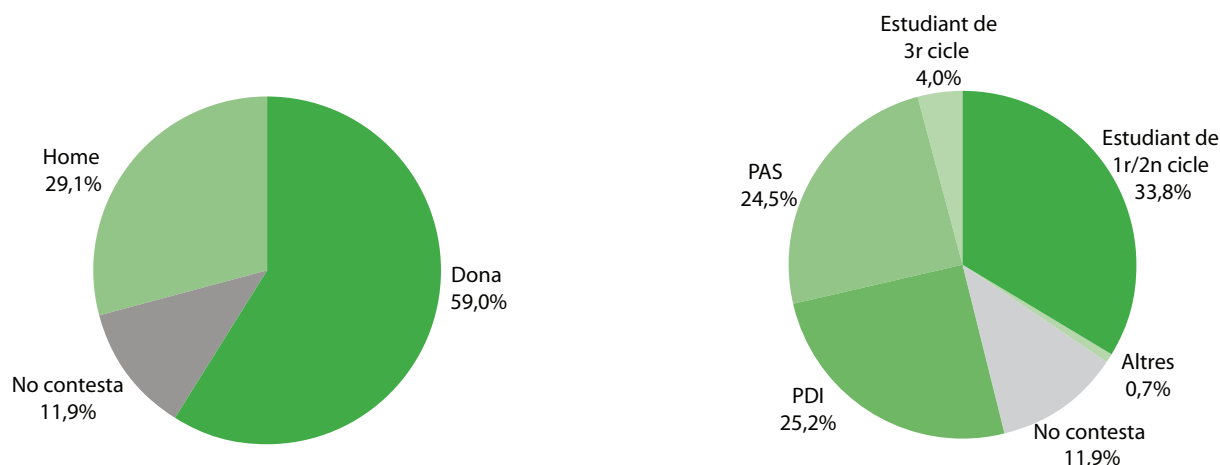
La fase de diagnòstic va concloure amb l'elaboració d'una memòria diagnòstica que recollia els resultats de la primera fase i incloïa una primera proposta de línies estratègiques.

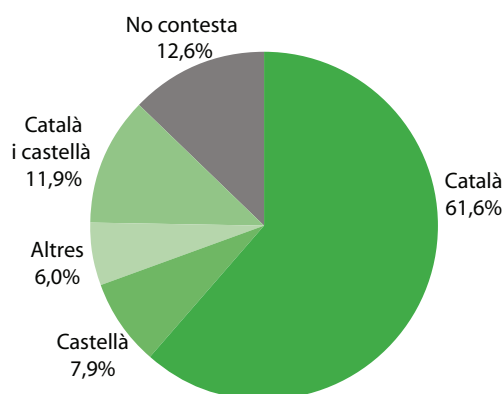
Segona fase: consulta

A partir de la informació obtinguda en la primera fase del projecte es va elaborar un qüestionari de consulta adreçat a tota la comunitat universitària. Per fer-lo accessible es va crear un fòrum virtual en el qual tothom qui volgués participar podia contestar el qüestionari sobre els àmbits d'aplicació del Pla i també fer les seves propostes i aportacions. El qüestionari constava de sis grans blocs:

1. Coneixement de la política lingüística de la UAB.
2. Actuacions en l'àmbit institucional i de gestió.
3. Actuacions en l'àmbit de la docència.
4. Actuacions en l'àmbit de l'acollida lingüística i cultural.
5. Actuacions en l'àmbit de la recerca.
6. Participació i comunicació.

Gràfic 1 i 2. Distribució

Gràfic 3. Perfil

El fòrum virtual va estar obert des del 14 de novembre fins al 17 de desembre de 2007 i van participar-hi 151 persones.

El perfil dels participants del fòrum virtual va ser el següent:

Tercera fase: jornada de treball

A més de la consulta i el fòrum obert a tota la comunitat universitària, al final del mes de novembre es va dur a terme una jornada de treball en la qual es van debatre diferents àmbits d'aplicació del Pla. Concretament es van desenvolupar, de manera simultània, quatre sessions de treball obertes a tota la comunitat universitària que van tractar dels àmbits següents: l'ús de les llengües en l'àmbit de la divulgació científica, el multilingüisme en les comunicacions institucionals, la gestió del multilingüisme a l'aula i l'aprenentatge de llengües i el mercat de treball.

Les sessions de treball van seguir una metodologia eminentment participativa, que combinava les presentacions i les reflexions dels ponents convidats amb les aportacions al debat dels assistents.

Les quatre sessions, i també l'acte inaugural, es van enregistrar en àudio i vídeo per tal de poder fer-ne després el buidatge dels continguts i l'anàlisi.

L'anàlisi de les aportacions dels ponents i dels assistents es va basar, principalment, a detectar tant els punts forts i febles mencionats en cada un dels àmbits temàtics com les diferents propostes d'actuacions que es van assenyalar.

Retorn de la informació

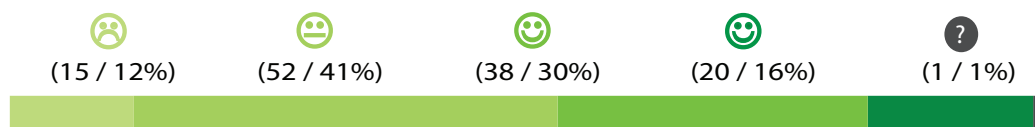
Un cop analitzada la informació, tant qualitativament com quantitativament, es va elaborar un document que presentava els principals resultats obtinguts durant el procés participatiu, amb la voluntat de retornar a la comunitat universitària la informació recollida durant aquest procés. El document es va fer arribar a totes les persones que van intervenir en aquestes fases del projecte i també es pot consultar al [web del Pla de llengües](http://www.gencat.cat/llengua).

Resultats obtinguts durant el procés participatiu

A continuació s'assenyalen alguns dels aspectes que han sorgit arran d'aquest procés participatiu i que, possiblement, poden ser compartits o traslladables a altres universitats catalanes.²

1. Coneixement de la política lingüística

Els resultats del procés participatiu posen en evidència que entre la comunitat universitària hi ha, en general, un alt grau de desconeixement de la política lingüística universitària.

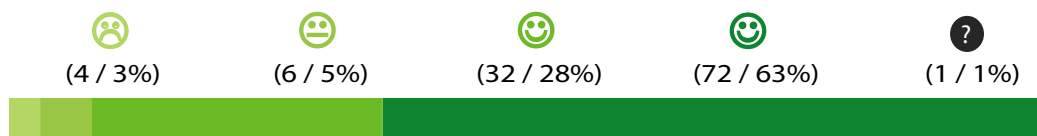

Gràfic 4. Resultats. Conec la política lingüística de la UAB (criteris existents sobre els usos lingüístics, actuacions que es porten a terme, directrius, etc.)

Valoracions obtingudes: 126.

2. Les transcripcions literals dels textos del fòrum virtual i de les sessions de treball es presenten entre cometes i en cursiva. Els gràfics fan referència als resultats del qüestionari de consulta.Llengua catalana i multilingüisme», *Llengua i Ús*, núm. 33 (segon quadrimestre).

Tanmateix, la majoria de membres de la comunitat universitària que ha participat en el fòrum virtual del Pla de llengües manifesta un elevat grau d'interès a rebre informació sobre les actuacions relacionades amb la política lingüística universitària.

Gràfic 5. Resultats. M'agradaria que es mantingués i s'actualitzés el web del Pla de llengües perquè esdevinguí el principal canal d'informació i participació de la comunitat universitària en matèria de política lingüística.

Valoracions obtingudes: **117**.

2. Àmbit institucional i de gestió

En l'àmbit de la comunicació institucional hi ha hagut una sèrie de canvis en l'entorn (externs i interns) que ens poden ajudar a situar-nos en el context actual: la globalització del mercat educatiu, la incorporació a l'EES i l'augment de la mobilitat, la competència, cada vegada més gran, entre universitats per a la captació d'estudiants i l'atractiu de la marca Barcelona, entre d'altres.

Un dels elements clau, que va molt lligat a aquesta realitat, és el paper creixent d'Internet en la promoció i la visibilitat de la universitat en el sistema internacional.

En aquest sentit, es destaca el següent:

- Cal ser conscients que actualment ja som en un sistema multilingüe, i això no només afecta els continguts, sinó que té repercussions sobre l'estructura: els arbres tecnològics, la necessitat d'incorporar personal amb competències lingüístiques en llengües estrangeres i professionals de l'àmbit de les llengües (traductors), etc.
- La internacionalització de la universitat implica la gestió del multilingüisme des de moltes perspectives. Aquesta gestió no només es limita a produir textos en una única direcció (de la institució a l'usuari), sinó que cada vegada més s'ha de fer de manera proactiva.
- La gestió del multilingüisme no només s'ha d'entendre com una manera d'aconseguir una comunicació eficaç, sinó que s'ha d'emmarcar en les mesures i els procediments que garanteixen la qualitat de l'atenció a l'usuari.

Entre la vintena d'actuacions que es formulaven en aquest bloc, les propostes que han concentrat un major grau de consens entre els participants del fòrum virtual han estat les següents:³

- Garantir la qualitat lingüística de tots els textos de la Universitat (publicacions, manuals d'ús, formularis electrònics, etc.).
- Afavorir la transparència informativa (donar a conèixer els criteris establerts en relació amb la política lingüística universitària).
- Informar l'alumnat de les llengües en què ha de poder expressar-se i de les llengües que ha d'entendre per seguir cada assignatura.
- Promoure l'aprenentatge de llengües entre l'alumnat.
- Promoure l'aprenentatge de llengües entre el personal de la UAB (personal d'administració i serveis i personal docent i investigador).
- Garantir que el personal tingui un nivell suficient de llengua catalana.

3. Cadascun d'aquest ítems ha concentrat en les categories «Molt important/prioritària» i «Bastant important/prioritària» el 90 % de les valoracions obtingudes.

3. Àmbit de la docència

Al llarg del procés participatiu s'ha destacat especialment que, en el context actual, la universitat ha d'afrontar una sèrie de reptes, fruit de la integració a l'EEES, com ara:

- L'increment de la mobilitat entre països d'estudiants, professorat i personal d'administració i serveis.
- Els canvis en els usos lingüístics en la docència que comporten, per exemple, la introducció dels campus virtuals i les tutories.
- La introducció de les competències com a element clau del currículum dels estudiants; entre aquestes, hi ha les competències lingüístiques i la necessitat d'avaluar-les.
- La importància de potenciar l'aprenentatge de l'anglès en la comunitat universitària.
- La necessitat de trobar un equilibri entre l'aprenentatge de terceres llengües, quan aquest s'inclogui als plans d'estudis, i l'ús de la llengua pròpia, especialment en els estudis de grau.
- A més, també s'obren interrogants sobre les eines i la formació que necessita el personal docent no especialitzat en llengua per impartir assignatures en una llengua estrangera.

Davant d'aquests reptes algunes de les propostes d'actuació passen per afavorir un entorn multilingüe i facilitar al personal docent orientacions per a la gestió del multilingüisme a l'aula. Concretament, s'assenyala el següent:

- El multilingüisme dins de l'aula no hauria de ser un procés de substitució d'unes llengües docents per altres llengües docents.
- La universitat hauria de donar suport a les pràctiques multilingües a l'aula.
- A més, aquesta aposta pel multilingüisme s'hauria de fer explícita en la informació sobre l'ús de les llengües a la docència, que incorporaria tant la llengua en què ha de poder expressar-se l'alumnat per seguir l'assignatura com les llengües de docència del grup classe.
- Fer visible i potenciar la diversitat lingüística existent és una manera d'afavorir el coneixement de llengües.

«[...] hauríem de visualitzar la diversitat lingüística de la UAB que té [...] una gran riquesa. Tenim aquí professorat que sap moltes llengües, que tenim des del coreà fins a l'amazic i aquesta riquesa no es veu. I també tenim estudiants que parlen aquestes llengües»

- Es destaca la importància d'aprofitar l'experiència que ja tenen les universitats catalanes en la docència en català i castellà.

«Aquí a Catalunya i concretament a l'Autònoma tenim una tradició de la docència a la universitat en català i castellà tot i que hi hagi una llengua que és la predominant perquè és la que habitualment fa servir el professorat, el català o bé el castellà. Això mai no ha exclòs que pugui conviure l'altra llengua a la docència. Fins i tot està regulat legalment. Si el professor escull fer una assignatura en català o en castellà l'alumne igualment té dret a intervenir en català o en castellà encara que no coincideixi amb la llengua del professor. I penso que això és un valor bo que tenim. No haver de fer les coses de manera monolítica sinó que permeti aquesta coexistència. Llavors em pregunto si aquest model, fins a quin punt no el podem fer també traslladable quan parlem de docència en altres llengües [...]»

- Ahora, també s'incideix en la necessitat de promoure el valor de l'aprenentatge i el coneixement de les llengües entre l'alumnat.

«[...] Els estudiants moltes vegades només saben dir "Jo no sé" però no prenen consciència de què és el que saben [...]. Es necessita totalment que siguin conscients d'allò que saben

dir, i en saben dir moltes, de coses, però en cap moment han parat atenció a dir "A veure, què sé dir jo en llengua estrangera?"»

En aquest sentit, es menciona la utilitat d'instruments com el portafolis europeu de llengües tant per prendre consciència del coneixement de llengües com per avaluar les competències parcials.

— Pel que fa a la formació en llengües, a banda de reforçar l'aprenentatge formal s'incideix en la necessitat de crear situacions d'interrelació que ajudin a explotar el multilingüisme i el multiculturalisme.

«Jo crec que no han trobat [els estudiants] escenaris per provar, per assajar, per jugar amb la llengua. No hem creat escenaris que permetin provar-ho, tirar-se a la piscina»

— Finalment, cal assenyalar que durant el procés participatiu s'ha parlat bàsicament de dos models de multilingüisme:

«Un que es descriu en el document del Consell d'Europa com a monolingüismes addicionals»

«Un que és més d'aquestes pràctiques híbrides: PowerPoint en una llengua i fer l'explicació en una altra; el text escrit d'una manera i l'exposició feta en una altra, tu parles en aquesta llengua i jo parlo en una altra [...]»

En general, hi ha consens a l'hora d'afirmar que aquests dos models no són excloents. De fet, es valora positivament que, en el currículum dels estudiants, s'hi puguin incloure experiències monolingües, en diverses llengües, i experiències multilingües híbrides.

«També està bé que en el currículum de l'alumne hi hagi experiències d'una manera i una altra. Jo crec que les alumnes catalanes no han de renunciar gens a tenir unes classes en català, monolingües, també. Em sembla que això enriqueix el currículum [...]. És una [...] aportació més al seu currículum que necessàriament ha de ser divers i ha de poder gaudir de diferents experiències»

4. Àmbit de l'acollida lingüística i cultural

En aquest àmbit s'apunten les consideracions següents:

— Cal distingir entre els estudiants de grau o de postgrau (són perfils diferents).
— Els estudiants que vénen de fora de Catalunya han de tenir una bona informació prèvia sobre la situació sociolingüística i s'ha d'apostar clarament per la transparència informativa.
— Cal distingir la gestió del multilingüisme abans que els estudiants vinguin a la universitat, de la gestió del multilingüisme un cop arriben a la UAB.

«Una altra cosa és quan els estudiants [...], quan arriben aquí i comença tot el sistema d'acollida és quan nosaltres ja estem en el sistema del català amb ells: cursos, apropament a la cultura... però anteriorment tu has de treballar amb la llengua de l'usuari [...]»

En relació amb l'acollida lingüística i cultural serien actuacions prioritàries:⁴

- Fomentar el coneixement de la cultura i la llengua catalanes entre les persones nouvingudes (estudiantat, personal d'administració i serveis, i personal docent i investigador).
- Oferir cursos de català a l'estudiantat nouvingut.
- Informar les persones de la situació sociolingüística del país i de l'àmbit universitari abans que vinguin i un cop hagin arribat (comunicació amb les universitats d'origen, jornades de benvinguda, tallers, etc.).
- Fomentar l'intercanvi cultural i lingüístic entre l'estudiantat de la UAB i el que ve a fer una estada a la nostra universitat (voluntariat lingüístic, pràctiques d'acolliment lingüístic i cultural, borsa d'intercanvi lingüístic, etc.).

5. Àmbit de la recerca

Pel que fa a l'àmbit de la recerca, hi ha un consens general a l'hora d'afirmar que la recerca hauria de tenir una divulgació com més internacional millor i que, alhora, això no s'hauria de contradir amb l'existència de la recerca en català.

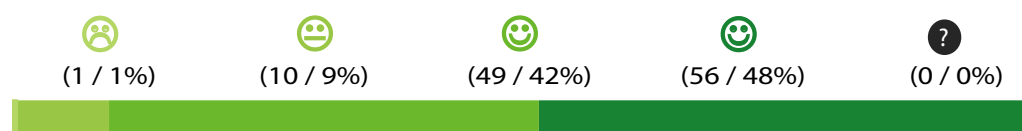
Gràfic 6. Donar suport a la divulgació científica que afavoreixi simultàniament l'ús de l'anglès i del català (per exemple, si la tesi s'ha redactat en català, que es pugui obtenir un ajut per revisar un article publicable de la tesi en anglès...).

Valoracions obtingudes: **115**.

Tanmateix, és una realitat que les publicacions en anglès tenen més repercussió i que el sistema d'indexació de les revistes i els criteris emprats per avaluar la investigació (índex d'impacte, citacions de l'article publicat, etc.) afavoreixen la sostenibilitat d'aquesta situació. Per això no és estrany que la majoria de participants del fòrum (90 %) hagi assenyalat que el suport a la revisió d'articles en anglès abans de ser publicats és molt o bastant prioritària.

Gràfic 7. Donar suport a la revisió lingüística d'articles en anglès abans de ser publicats.

Valoracions obtingudes: **116**.

Ara bé, tot i la innegable importància de l'anglès en l'àmbit de la recerca, segons els participants del debat cal no perdre de vista una sèrie de consideracions:

- S'hauria d'evitar un ús diglòssic de les llengües.
- Estudiar i saber anglès és molt important, però saber una llengua més dona avantatges, especialment quan es tracta d'àmbits de tradició no anglosaxona.

4 . Cadascun d'aquest ítems ha concentrat en les categories «Molt important/prioritària» i «Bastant important/prioritària» el 90 % de les valoracions obtingudes.

- No cal perdre de vista que el prestigi de la universitat o del grup de recerca segurament té més pes que la llengua utilitzada.
- L'ús de les llengües en la producció i la divulgació científica està estretament vinculat a l'àmbit de coneixement i la temàtica d'estudi. I aquesta situació cal tenir-la present a l'hora de planificar les actuacions en aquest àmbit.

En aquest sentit, algunes de les propostes d'actuació recollides durant el procés participatiu són:

- Obrir convocatòries d'ajuts per a la traducció i la revisió de textos en totes les llengües, per assegurar-ne la qualitat lingüística.
- Afavorir el desenvolupament de l'anglès internacional, sobretot davant de les pressions dels editors que publiquen en anglès.
- Crear grups de revisió (treballant conjuntament autor i traductor) i també preparar models retòrics, guies, pautes, etc., per millorar el procés de revisió i contribuir a la formació del personal investigador.

Redacció del Pla de llengües

Actualment, a partir de la informació obtinguda en les diferents fases d'aquest projecte (fase de diagnòstic, sessions de treball i consulta oberta a la comunitat universitària), s'està elaborant el Pla de llengües de la UAB, el document marc sobre política lingüística de la UAB.

Properament aquest text serà sotmès a la consideració i els comentaris dels membres de la Comissió de Política Lingüística i de l'equip de govern de la UAB.

Està previst que durant el 2008 tingui lloc una jornada de presentació del Pla de llengües a tota la comunitat universitària, a les persones expertes i als agents implicats. A la jornada hi participaran persones expertes d'altres universitats europees, que aportaran la seva visió i experiència de les estratègies de multilingüisme, així com del desenvolupament de la política lingüística de les seves universitats.

Notes per al futur

Per acabar, volem apuntar tres idees que pensem que cal tenir presents en el desenvolupament del Pla:

- a) La complexitat en la gestió del multilingüisme fa imprescindible articular mecanismes de coordinació entre tots els àmbits clau, principalment afers acadèmics, relacions internacionals i comunicació i promoció, a més del servei lingüístic.
- b) Així mateix, cal considerar la conveniència que en els equips de deganat hi pugui haver una persona responsable de la política lingüística, per tal de facilitar el desplegament del marc general en tots els centres i l'adequació a la idiosincràsia de cadascun.
- c) Finalment, cal que el procés participatiu tingui continuïtat més enllà del disseny del Pla, per orientar-ne millor el desenvolupament i l'avaluació, i cal aprofitar els canals de participació que ofereixen les eines de la xarxa i, més concretament, les vinculades al web social, com ara el bloc i el wiki.